

FTAXP 10.71.31

ЭОЖ 34.096

JEL Q41

<https://doi.org/10.46914/2959-4197-2023-1-4-59-63>**АТАЛЫКОВА Г.Ш.,*¹**

PhD, сениор-лектор.

*e-mail: g.atalykova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3916-2034

¹Ташкент мемлекеттік заң университети,

Ташкент қ., Өзбекстан

СОТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ: ҚИЫНДЫҚТАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Андатпа

«Сот жүйесіндегі цифрлық трансформация: сын-қатерлер мен перспективалар» бабы цифрлық трансформацияның қазіргі заманғы сот процестеріне әсерін қарастырады. Ақпараттық технологиялардың жылдам дамуы және оларды қоғамның әртүрлі салаларына енгізу тұрғысынан сот жүйесі жаңа шындықтарға бейімделу қажеттілігінің қысымына ұшырауда. Мақалада деректер қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сот төрелігінің ашықтығы мен қол жетімділігін сақтау, сондай-ақ цифрлық теңсіздікке байланысты проблемалар сияқты цифрлық технологияларды енгізу кезінде соттар кездесетін сын-қатерлер талданады. Сонымен қатар, сот процестерінің тиімділігін арттыруды, азаматтар үшін сот төрелігінің қолжетімділігін жақсартуды және басқару мен құқықтық мәселелерді шешудің инновациялық әдістерін дамыту мүмкіндігін қоса алғанда, цифрлық трансформациямен ашылатын әлеуетті перспективалар қаралуда. Мақала сот жүйелерін цифрлық дамытудың тиімді стратегияларын әзірлеу мақсатында осы тақырыпты неғұрлым терең зерделеуге және талқылауға шақырады.

Тірек сөздер: цифрлық трансформация, сот жүйесі, ақпараттық технологиялар, сын-қатерлер, перспективалар, деректер қауіпсіздігі, сот төрелігінің ашықтығы.

Кіріспе

Цифрлық трансформация адам қызметінің әртүрлі салаларына енеді және сот жүйесі де ерекшелік емес. Қазіргі әлемде бүкіл әлемдегі соттар цифрлық технологиялар ұсынатын қиындықтар мен мүмкіндіктерге тап болады. Бұл мақала сот саласындағы цифрлық трансформацияның негізгі аспектілерін көрсетуге, сондай-ақ даму перспективаларын талқылауға арналған. Цифрлық технологияларды енгізу кезінде сот жүйесінің алдында тұрған негізгі сын-қатерлердің бірі деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады [1, 15].

Материалдар мен әдістер

Зерттеу тақырыбын әзірлеу кезінде жалпы ғылыми және жеке ғылыми әдістер қолданылады. Оларға нақтырақ айтсақ, Сот жүйесіндегі цифрлық трансформация ғылымында орын алған абстрактіден нақтыға көшу әдісі, әлеуметтік және құқықтық құбылыстар мен процестерді танудың диалектикалық әдісі, сондай-ақ формальды-логикалық, салыстырмалы-құқықтық, жүйелілік, социологиялық әдістер (оның ішінде құжаттарды зерттеу, контент-талдау) жатады.

Цифрландыру нәтижесінде пайда болған жаңа құбылыстарды реттеудің құқықтық мәселелері мынадай жұмыстарда жарияланды: Ананьева А.А., Арсланова К.М., Богданова Е.В., Валеева Д.Х., Габова А.В., Гуреева В.А., Егорова М.А., Ерпылева Н.Ю., Кашкина С.Ю., Князева С.Д., Комарова А.С., Кузнецова О.А., Кулакова В.В., Мохова А.А., Полякова Т.А., Понкина И.В., Редкина А.И., Сеницына С.А., Терентьева Л.В., Хабриева Т.Я. [3, 128]

Негізгі ережелер

Цифрлық трансформация адам қызметінің әртүрлі салаларына енеді және сот жүйесі де ерекшелік емес. Қазіргі әлемде бүкіл әлемдегі соттар цифрлық технологиялар ұсынатын қиындықтар мен мүмкіндіктерге тап болады. Бұл мақала сот саласындағы цифрлық трансформацияның негізгі аспектілерін көрсетуге, сондай-ақ даму перспективаларын талқылауға арналған. Цифрлық технологияларды енгізу кезінде сот жүйесінің алдында тұрған негізгі сын-көзқарастардың бірі деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады [1, 15].

Электрондық құжат айналымына және істерді басқарудың электрондық жүйелеріне көшу процестің және сот қызметінің тараптары туралы ақпаратты қорғаудың сенімді шараларын талап етеді.

Тағы бір маңызды аспект-әділеттіліктің ашықтығын сақтау. Осыған байланысты азаматтар құқықтық процестер туралы қажетті ақпаратты оңай ала алатындай етіп, сот ақпараты мен сот шешімдеріне онлайн режимінде қалай қол жеткізуге болатындығы туралы сұрақтар туындайды [2, 350].

Нәтижелер мен талқылау

Сот төрелігі қызметінде жаңа цифрлық технологияларды қолдану мүдделі тұлғалардың сотқа қолжетімділігін арттыруды және азаматтарға техникалық көмек көрсету нысандарын құруды талап етеді. Сот төрелігі жүйесі технологиялық жаңғыртыла отырып, ол арналған және жұмыс істейтін қоғамға орасан зор әсер етеді. Осыған байланысты техникалық қайта жарақтандыру сот қызметін автоматтандыру мен жеделдетудегі жүйеішілік қажеттіліктерді қанағаттандырып қана қоймай, азаматтардың сот төрелігінің сапасына, сотқа және сот төрелігіне қол жеткізуге байланысты үміттеріне де сәйкес келуге тиіс [7, 327].

Й. Бордвал мен Ш. Кронвалд 2020 және 2021 жылдары пандемияға байланысты енгізілетін шектеулер кезеңінде кәсіби сот қоғамдастығында жаңа цифрлық жұмыс әдісімен қарым-қатынас қайта бағаланғанын атап өтеді: сотқа сандық файлдар түрінде көптеген құжаттар келіп түседі және көптеген сот процестері онлайн түрде жүргізіледі [8, 390].

Алайда, цифрлық теңсіздікке байланысты мәселелерді де атап өткен жөн. Халықтың кейбір топтары цифрлық технологияларға қол жеткізуде қиындықтарға тап болуы мүмкін немесе оларды қолдануға жеткілікті дайындықтан өтпеуі мүмкін, бұл сот жүйесіне қол жеткізуге кедергі келтіруі мүмкін. Цифрлық сот ісін жүргізу қажеттілігін қалыптастырудың объективті факторлары мен алғышарттары мынадай жұмыстарда зерттелді: Брановицкий К.Л., Беспалова Ю.Ф., Зеленцова А.Б., Клеандров М.И., Кузнецова М.Н., Лаптева В.А., Незнамова А.В., Ельца И.Г., Фролова Е.Е., Яркова В.В. [2, 350]

Осы қиындықтарға қарамастан, цифрлық трансформация сот процестерінің тиімділігін жақсартуға мүмкіндік береді. Күнделікті тапсырмаларды автоматтандыру, алгоритмдер мен жасанды интеллектті пайдалану істерді өңдеуді тездетеді және судьялар мен сот қызметкерлеріне жүктемені азайтады.

Сонымен қатар, цифрлық трансформация азаматтар үшін сот төрелігінің қолжетімділігін арттыруы мүмкін. Өтініш беруге, сот процестері мен құжаттар туралы ақпарат алуға арналған онлайн-платформалар азаматтардың сот жүйесімен өзара әрекеттесуін едәуір жеңілдетуі мүмкін.

Сот жүйесіндегі цифрлық трансформация-бұл мұқият зерттеуді және тиісті стратегияларды әзірлеуді қажет ететін күрделі және көп қырлы процесс. Үкіметтер, соттар және жалпы қоғам сот жүйесінің жұмысын жақсарту және барлық азаматтар үшін сот төрелігінің қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін цифрлық технологиялардың әлеуетін барынша арттыру үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек.

Қазіргі әлемде цифрлық трансформация біздің өміріміздің әртүрлі аспектілеріне енеді және сот жүйесі де ерекшелік емес. Сот төрелігіне ақпараттық технологияларды енгізу сот ісін жүргізу процестерін түбегейлі өзгертуге және барлық азаматтар үшін неғұрлым тиімді және қолжетімді сот төрелігін қамтамасыз етуге әлеуеті бар. Алайда, бұл перспективалардың артында мұқият қарауды және талқылауды қажет ететін күрделі сын-көзқарастар тұр. Сот жүйесінің цифрлық трансформациясының негізгі сын-көзқарастарының бірі деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз

ету болып табылады. Соттар сезімтал ақпараттың үлкен көлемімен жұмыс істейді және бұл деректердің жеткіліксіз қорғалуы ауыр зардаптарға, соның ішінде жеке ақпараттың ағып кетуіне және сот төрелігі жүйесіне деген сенімнің бұзылуына әкелуі мүмкін.

Тағы бір маңызды аспект-әділеттіліктің ашықтығы мен қол жетімділігін сақтау. Цифрлық трансформация барлық азаматтардың сот процестері мен шешімдері туралы ақпаратқа тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған шаралармен сүйемелденуге тиіс. Әйтпесе, цифрлық теңсіздікті күшейту және кейбір популяциялар үшін заңды ресурстарға қол жетімділікті шектеу қаупі бар.

Дегенмен, цифрлық трансформация қиындықтарымен бірге айтарлықтай перспективалар пайда болады. Ақпараттық технологияларды енгізу сот процестерінің тиімділігін едәуір арттырып, сот шешімдерін шығаруды жеделдетіп, азаматтарға қызмет көрсету сапасын жақсартып алады. Сондай-ақ, цифрлық құралдар басқарудың инновациялық әдістерін дамытуға және құқықтық мәселелерді шешуге ықпал етуі мүмкін, бұл сайып келгенде әділетті және тиімді сот төрелігі жүйесіне әкелуі мүмкін. Қазіргі ақпараттық қоғамда цифрлық трансформация өмірдің әртүрлі салаларына, соның ішінде сот жүйесіне айтарлықтай әсер етеді. Жыл сайын соттар өздерінің тиімділігі мен қол жетімділігін жақсарту үшін ақпараттық технологияларды қолдануға көшуде. Алайда, осы ауысумен бірге бірқатар қиындықтар туындайды, оларды ескеру және шешу қажет. Негізгі қиындықтардың бірі-деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Сот жүйесі азаматтар туралы көптеген сезімтал ақпаратты сақтайды және бұл ақпараттың таралуы ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін. Сондықтан соттар заманауи шифрлау технологияларын енгізу және Ақпаратқа қол жеткізуді бақылауды күшейту арқылы деректерді қорғау жүйелерін жетілдіру бойынша белсенді жұмыс істеуі керек. Құқықты қорғау нысандарына жасанды интеллект технологияларын енгізуге арналған жұмыстарды бөлек бөліп көрсету қажет: Е.П. Ермакова, М.И. Клеандров, А.Ю. Мамычева, П.М. Морхат, Е.Е. Фролова, О.А. Ястребова [4, 152].

Тағы бір маңызды сынақ-әділеттіліктің ашықтығы мен қол жетімділігін қамтамасыз ету. Цифрлық трансформация азаматтардың сот қызметтеріне қолжетімділігін жақсартуға және сот процестерінің ашықтығын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. Бұған өтініш беру және істердің жай-күйін бақылау үшін электрондық платформалар құру және сот шешімдері туралы ақпаратты көпшілікке жариялау арқылы қол жеткізуге болады.

Сонымен қатар, егде жастағы адамдар немесе мүгедектер сияқты белгілі бір популяциялар үшін сот жүйесіне кіруді қиындататын цифрлық теңсіздік мәселесі бар. Бұл қиындықты жеңу үшін цифрлық технологияларды қолдануда осындай топтарды оқыту және қолдау, сондай-ақ сот қызметтеріне қол жеткізудің балама тәсілдерін ұсыну қажет. Қиындықтарға қарамастан, цифрлық трансформация сот жүйесіне кең перспективалар ашады. Заманауи ақпараттық технологияларды енгізу сот процестерінің тиімділігін арттыруға, істерді қарау уақытын қысқартуға және шешім қабылдау жылдамдығын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар басқарудың инновациялық әдістерін дамытуға және құқықтық мәселелерді шешуге ықпал ете алады.

Тұтастай алғанда, сот жүйесіндегі цифрлық трансформация қиындықтар мен перспективаларды білдіреді. Цифрлық технологиялардың әлеуетін табысты іске асыру үшін сот органдары, үкіметтік ұйымдар және жеке сектор арасындағы белсенді ынтымақтастық, сондай-ақ тиісті заңнамалық және ұйымдастырушылық шараларды мұқият енгізу қажет. Тек осылай ғана барлық азаматтар үшін заманауи, тиімді және қолжетімді сот жүйесінің дамуын қамтамасыз етуге болады. В.К. Пучинский, В.В. Безбахтың «шет елдердің азаматтық процесі»; Ю.А. Артемьеваның, Е.П. Ермакованың жұмыстары Азаматтық іс жүргізу құқығының және басқа елдердің жекелеген институттарына арналды [5, 264].

Қорытынды

Қорытындылай келе, сот жүйесіндегі цифрлық трансформация қиындықтар мен перспективаларды білдіреді. Ақпараттық технологиялардың әлеуетін табысты іске асыру үшін деректердің қауіпсіздігі, сот төрелігінің ашықтығы және цифрлық теңсіздік мәселелерін мұқият қарастырып, шешу қажет. Сонда ғана сот жүйесі цифрлық дәуірдің артықшылықтарын барынша пайдалана алады және барлығына тиімді және қолжетімді сот төрелігін қамтамасыз ете алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Сулейменов М.К. Цифровизация в гражданском судопроизводстве: зарубежный опыт. – Алматы, 2022.
- 2 Богданова Е., Ежова Л., Олимпиева И. Что нужно знать о мировых судьях. – М.: Алетея, 2020. – 350 с.
- 3 Боленко К.Г. Верховный уголовный суд в системе российского правосудия. Конец XVIII–середина XIX вв. – М.: Новый хронограф, 2019. – 128 с.
- 4 Бурков И.В., Мурзинов А.В. Заключение эксперта как вид доказательств. – М.: Транзит-Икс, 2021. – 152 с.
- 5 Владимиров Л.Е. Суд присяжных. Условия действия института присяжных и метод разработки доказательств. – М.: Ленанд, 2019. – 264 с.
- 6 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Қазақстан Республикасының Кодексі: 2014 жылдың 3 шілдесі, № 226-V ҚРЗ қабылданған. URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>.
- 7 Бурдина Е.В., Зуева С.В. Электрондық сот төрелігі: монография. – Мәскеу: РГУП, 2021. – 327 б.
- 8 Bjorkdahl B., Kronblad Ch. Getting on track for digital work, digital transformation in an administrative court before and during COVID-19 // Journal of professions and organization. 2017, vol. 8, no. 3, pp. 374–393. URL: <https://www.scinapse.io/papers/3209260432> (accessed: 12.05.2022)

REFERENCES

- 1 Sulejmenov M.K. (2022) Cifrovizacija v grazhdanskom sudoproizvodstve: zarubezhnyj opyt. Almaty. (In Russian)
- 2 Bogdanova E., Ezhova L., Oлимпиева I. (2020) Chto nuzhno znat' o mirovyh sud'jah. M.: Aleteja, 350 p. (In Russian)
- 3 Bolenko K.G. (2019) Verhovnyj ugovodnyj sud v sisteme rossijskogo pravosudija. Konec XVIII–seredina XIX vv. – M.: Novyj hronograf, 128 p. (In Russian)
- 4 Burkov I.V., Murzikov A.V. (2021) Zakljuchenie jeksperta kak vid dokazatel'stv. M.: Tranzit-Iks, 152 p. (In Russian)
- 5 Vladimirov L.E. (2019) Sud prisjazhnyh. Uslovija dejstvija instituta prisjazhnyh i metod razrabotki dokazatel'stv. M.: Lenand, 264 p. (In Russian)
- 6 Qazaqstan Respublikasynyñ Qylmystyq kodeksi. Qazaqstan Respublikasynyñ Kodeksi: 2014 jyldyñ 3 şildesi. No. 226-V QRZ qabyldanğan. URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>. (In Kazakh).
- 7 Burdina E.V., Zueva S.V. (2021) Elektrondyq sot töreligi: monografia. Mäскеu: RGUP, 327 p. (In Kazakh).
- 8 Bjorkdahl V., Kronblad Ch. (2017) Getting on track for digital work, digital transformation in an administrative court before and during COVID-19 // Journal of professions and organization, vol. 8, no. 3, pp. 374–393. URL: <https://www.scinapse.io/papers/3209260432> (accessed: 12.05.2022). (In English).

АТАЛЫКОВА Г.Ш.,*¹

PhD, сениор-лектор.

*e-mail: g.atalykova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3916-2034

¹Ташкентский государственный
юридический университет,
г. Ташкент, Узбекистан

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ: ТРУДНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

Статья «Цифровая трансформация в судебной системе: вызовы и перспективы» рассматривает влияние цифровой трансформации на современные судебные процессы. В контексте быстрого развития информационных технологий и их внедрения в различные сферы общества судебная система оказывается под давлением необходимости адаптироваться к новым реалиям. Статья анализирует вызовы, с которыми сталкиваются суды

при внедрении цифровых технологий, такие как обеспечение безопасности данных, сохранение прозрачности и доступности правосудия, а также проблемы, связанные с цифровым неравенством. В то же время рассматриваются потенциальные перспективы, открываемые цифровой трансформацией, включая повышение эффективности судебных процессов, улучшение доступности правосудия для граждан и возможность развития инновационных методов управления и решения правовых вопросов. Статья призывает к более глубокому изучению и обсуждению данной темы с целью разработки эффективных стратегий цифрового развития судебных систем.

Ключевые слова: цифровая трансформация, судебная система, информационные технологии, вызовы, перспективы, безопасность данных, прозрачность правосудия.

ATALYKOVA G.SH.,*¹

PhD, senior lecturer.

*e-mail: g.atalykova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3916-2034

¹Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan

DIGITAL TRANSFORMATION IN THE JUDICIAL SYSTEM: DIFFICULTIES AND PROSPECTS

Abstract

The article «Digital Transformation in the Judicial System: Challenges and Prospects» examines the impact of digital transformation on modern litigation. In the context of the rapid development of information technologies and their introduction into various spheres of society, the judicial system is under pressure to adapt to new realities. The article analyzes the challenges that courts face in implementing digital technologies, such as ensuring data security, maintaining transparency and accessibility of justice, as well as problems associated with digital inequality. At the same time, the potential prospects opened by digital transformation are being considered, including improving the efficiency of trials, improving the availability of justice for citizens and the possibility of developing innovative management methods and resolving legal issues. The article calls for a deeper study and discussion of this topic in order to develop effective strategies for the digital development of judicial systems.

Key words: digital transformation, judicial system, information technology, challenges, perspectives, data security, justice transparency.